

Cuprins

Cuvânt-înainte	13
-----------------------------	----

Partea I Scurte eseuri

Capitolul I

Omul, societatea și economia	17
1. Despre conflicte, concurență și colaborare	17
2. De la <i>senina</i> armonie la <i>neliniștitul</i> haos.....	21
3. Bârfa noastră cea de toate zilele.....	27
4. Cursa nebună a creșterii economice	32
5. Costul ascuns al gratuităților.....	36
6. Relativitatea câștigului sau a pierderii	40
7. Despre cunoașterea slăbiciunilor și virtuților consumatorului sau economia comportamentală.....	44
8. <i>Multa non sed multum</i>	51
9. Unde-i minte multă e și... mult ridicol!	52
10. Zâmbetul trist.....	56

Capitolul II

Omul, politica, egalitatea, legalitatea și moralitatea	59
1. Democrația: dictatura unei părți dintre cei care votează	59

Cugetările unui jurist

2. *Big Brother (fratele cel mare)* –
personaj fictiv sau există și stă cu
ochii pe noi? 64
3. Oamenii de ispravă și faptele lor 69
4. Despre egalitate și echitate sau cai și
vrăbiuțe..... 73
5. Despre respectul și disprețul față de
lege 77
6. *Errare humanum est* sau a greși este
omenește..... 80
7. Armonizarea intereselor sociale – lege
morală supremă 84
8. Diada bine-rău 89
9. Dictatorii, ipocrizia, determinarea,
violența și cruzimea 93

Capitolul III

Despre epifenomene, cauze și efecte 98

1. Despre epifenomene, reflexul
condiționat al lui Pavlov și capcanele
acestora 98
2. Despre erostratism sau vanitatea
răufăcătorilor 101
3. Viața ca un joc de noroc 104
4. Efectul dominoului 109
5. Efectul Picasso și disonanța cognitivă 112

Capitolul IV

Despre adicții sau dependențe 118

1. Adicția (dependența) față de venitul
lunar..... 118

Cuprins

- 2. Dependența față de fotbal 121
- 3. Efectul adictiv al rețelelor sau sistemelor informatice 125

Capitolul V

- Despre trecut, prezent și viitor** 132
 - 1. De unde venim și încotro mergem? 132
 - 2. Despre sporirea imunității sau despre „ce nu mă omoară mă face mai puternic” 136
 - 3. Supraspecializare sau pregătire generală?..... 139
 - 4. Este omul un procesor învechit sau are nevoie de un alt sistem de operare? 143

Capitolul VI

- Despre unele dileme și paradoxuri** 147
 - 1. Paradoxul apei..... 147
 - 2. Paradoxul bărbierului 150
 - 3. Unde dai și unde crapă (paradoxul fluturelui)..... 155
 - 4. Dilema prizonierului 159
 - 5. Dilema măgarului 161
 - 6. Paradoxul și legile ipocriziei 165
 - 7. Ceapa, avocații și afinitatea profesională..... 169
 - 8. Paradoxul adolescentului, apatia față de maturizare și fenomenul Peter Pan.... 174
 - 9. Mergi pe unde nu s-a mai călcat și lasă o urmă! (R.W. Emerson) 178

Partea a II-a
Aforisme, proverbe, maxime,
adagii și alte cugetări

Capitolul I

Personalitatea omului și alte chestiuni

incidente 183

1. Despre inteligență și prostie..... 183
2. Despre temperament, caracter și
aptitudinile speciale 188
3. Despre alte chestiuni incidente 190

Capitolul II

Despre a trăi viața cu sens 203

1. Despre unele aspecte ale vieții 203
2. A trăi pentru ceva 208
3. Despre motive și pretexte 211
4. Despre liberul-arbitru 212
5. Despre muncă 214

Capitolul III

Despre limbaj și comunicare 215

Capitolul IV

Despre rolul omului în societate și

relațiile cu ceilalți..... 222

1. Cugetări și adagii despre om și
societate..... 222
2. Despre mimetism social 227
3. Efectul de halou 229
4. Responsabilitatea publică 230
5. Rostul zâmbetului în cadrul relațiilor
interumane 231

Cuprins

6. Despre ciocnirea generațiilor.....	232
7. Despre invidie și admirație.....	232
8. Despre relevanța experienței.....	234
9. Abordarea prezentului	235
Capitolul V	
Despre paradigmele societății	237
1. Despre speranță, scepticism, pesimism, neîncredere și mintea omului	237
2. Despre urmărirea unui scop și ratarea lui	240
3. Despre folosirea unor instrumente sau mijloace nepotrivite	241
4. Despre prudență și economie de resurse.....	241
5. Despre familie, educație și societate.....	242
Capitolul VI	
Cugetări despre politică.....	247
Capitolul VII	
Cugetări filosofice antice	254
Capitolul VIII	
Cugetări medievale prerenașcentiste (secolele III-XV)	257
1. Preambul.....	257
2. Cugetări prerenașcentiste	258
Capitolul IX	
Cugetări filosofice din perioada Revoluției franceze	261

Capitolul X	
Despre modestie și aroganță.....	264
Capitolul XI	
Despre curaj și lașitate	268
Capitolul XII	
Cugetări despre corupție	271
Capitolul XIII	
Despre economie.....	273
Capitolul XIV	
Despre logică	278
Capitolul XV	
Despre hazard și viitor.....	282
1. Despre hazard	282
2. Despre viitor	283

Capitolul I

Omul, societatea și economia

1. Despre conflicte, concurență și colaborare

Motto 1: *Homo homini lupus est* (Omul este lup pentru oameni).

Motto 2: *Homo sacra res homini* (Omul este zeu pentru oameni).

În multitudinea de raporturi (relații) interumane, identificăm trei categorii de relații care pot fi considerate deosebit de importante din punct de vedere social, în special din perspectiva consecințelor pe care le determină pe acest plan.

Acestea sunt relațiile de conflict (dușmănie), relațiile de concurență (competiție) și relațiile de colaborare (conlucrare, cooperare). Conflictul, concurența și conlucrarea se pot manifesta în forme și niveluri diferite.

Conflictul între oameni se prezintă în felurite forme și generează efecte negative pentru toți cei implicați, chiar dacă proporțiile acestor efecte pentru participanții în cauză sunt diferite. Reprezintă un lucru cert faptul că orice conflict consumă resurse, produce pierderi umane sau materiale și

cauzează suferințe temporare sau permanente. În peisajul social există exprimate și opinii cinice potrivit cărora anumite conflicte umane sunt inevitabile și reprezintă *relele cele mai mici*.

Dacă analizăm termenii **concurență** și **conlucrare**, la o primă vedere, ajungem la concluzia că aceștia se află într-un raport de antonimie, deoarece primul înseamnă competiție, iar cel de-al doilea are accepțiunea de cooperare, dar această contradicție este numai aparent insolubilă. Atunci când discutăm despre competiție, unii dintre cei care concurează câștigă și alții pierd, iar când avem în vedere cooperarea, se poate spune că toți sau cei mai mulți dintre parteneri se aleg cu beneficii. Cu alte cuvinte, găsim câștigători în ambele categorii de raporturi – respectiv atât în cadrul celor de concurență, cât și al celor de conlucrare. Viața socială, economică, juridică sau sportivă demonstrează că, uneori, cei aflați în raporturi de concurență cooperează în interes comun. Spre exemplu, există avantaje reciproce în cazurile în care toți competitorii respectivi obțin anumite beneficii pe care, în lipsa cooperării temporare, niciunul dintre ei ne le putea realiza.

Sub diferite forme, în natură întâlnim toate cele trei tipuri de raporturi – conflict, concurență și colaborare –, fiecare dintre acestea având un anumit rol în supraviețuire și în cadrul așa-numitului *proces de evoluție* a omului sau a celorlalte animale. Astfel, spre exemplu, există conflict între haitele din aceeași specie sau între membrii speciilor diferite, dar întâlnim concurență în materia reproducerii și observăm că există cola-

borare pentru obținerea hranei sau în cadrul unor confruntări în interiorul ori în afara speciilor.

Dacă restrângem discuția noastră exclusiv la raporturile interumane, în cadrul acestora se regăsesc toate cele trei categorii de raporturi sociale – conflict, concurență și cooperare. Bunăoară, auzim de multe ori spunându-se că X este rivalul lui Y, că Z este mai bun sau mai inteligent decât Q, că M și N formează o echipă sudată etc.

Dintr-o altă perspectivă, același individ poate să se găsească simultan, dar cu subiecți diferiți, în toate cele trei categorii de relații – conflict, concurență și colaborare. Plecând de la ideea că relațiile conflictuale nu sunt de dorit și trebuie evitate, dacă avem în vedere celelalte două tipuri de relații interumane, apare ca justificată întrebarea: Care dintre cele două tipuri de raporturi sociale – concurență sau colaborare – este mai benefic pentru oameni?

Fiecare dintre cele două categorii – competiția și conlucrarea – are atât aspecte pozitive, cât și aspecte negative, deoarece, uneori, prima este preferabilă, în timp ce, alteori, cea de-a doua este mai avantajoasă. Spre exemplu, în principiu, concurența are efecte benigne în sport, economie sau politică, întrucât cei mai buni culeg laurii victoriei și, în același timp, concurența între competitori ridică nivelul calitativ al tuturor participanților care se află la linia de start pentru a câștiga *trofeele* puse în joc. Privite lucrurile într-o asemenea manieră, am putea spune că, într-un fel sau altul, toți protagoniștii au de câștigat.

Astfel, se creează premisele necesare ca, dintre participanți, să ajungă în vârful ierarhiei cei mai merituoși, cei mai buni, cei mai competenți etc., iar cei rămași în afara podiumului, pe lângă amarul înfrângerii, să aibă cel puțin mulțumirea că prin pregătirea ce a precedat competiția au progresat din punct de vedere calitativ și că la următoarele competiții, dacă vor persevera și își vor spori calitățile, au șanse superioare la obținerea unui loc pe podium.

Însă realitatea ne demonstrează că, în unele cazuri, primele locuri nu sunt obținute de cei mai buni, fie pentru că la *întrecere* nu participă întotdeauna cei mai buni, fie pentru că *jocul este distorsionat* de diverși factori. De pildă, dacă în cadrul alegerilor cei care candidează nu sunt dintre cei mai buni ori dacă alegerile sunt truate.

Lucrurile pot sta la fel ca în politică și în celelalte domenii, astfel că se ridică problema cum pot fi aduși pe *terenul de concurs politic, economic, sportiv etc.* cei mai merituoși competitori și cum poate fi evitată fraudarea regulilor competiției. Răspunsul rezonabil este acela că reușita unei activități și succesul sunt dependente esențialmente nu numai de protagoniștii întrecerii, ci și de, sau mai ales, implicarea celor care nu participă la această activitate, care este necesar să coopereze pentru asigurarea corectitudinii competiției. Cu alte cuvinte, cele două categorii de raporturi sociale – concurența și conlucrarea – au roluri sociale importante și, totodată, complementare.

În cadrul jocurilor sportive de echipe, cum sunt, spre exemplu, fotbalul, handbalul sau voleiul,

al scrutinelor sau al companiilor, competiția se manifestă în raport cu echipa adversă, partidele oponente sau organizațiile economice concurente, iar colaborarea trebuie să se evidențieze în cadrul propriei echipe, propriului partid sau propriei companii.

În astfel de competiții, câștigă echipa cu cei mai pregătiți membri și cu cea mai bună organizare, în care toți membrii conlucrează în folosul comun.

Concluzia celor de mai sus este că diferențele *pendinte* trebuie stinse, iar stările potențial conflictuale trebuie evitate, concurența trebuie stimulată și dublată de un cadru de reguli care să-și asigure corectitudinea, iar colaborarea trebuie încurajată în cadrul *echipelor sociale*, fiind esențială pentru menținerea și creșterea bunăstării noastre.

2. De la *senina* armonie la *neliniștitul* haos

Motto: *Sunt candelă aprinsă
sub bolțile divine, în haos spânzur,
dar atârî de Tine* (Nichifor Crainic)¹.

Într-o dimineață, în timp ce se afla în concediu cu soția și cei doi copii, George primește un e-mail de la compania unde era angajat, pe care

¹ Nichifor Crainic (1889-1972) a fost un teolog, scriitor, poet, ziarist, politician, editor, filosof român, cu orientări de extremă dreaptă.

imediat a început să-l citească. În timp ce avansa în conținutul mesajului pe care-l citea pe nerăsuflăte, fața i se schimba, devenind albă și aproape instantaneu roșie, iar apoi a început să-l doară capul. Aceste transformări de natură psiho-fizică au fost determinate de conținutul mesajului expediat de către angajatorul său, compania pentru care lucra de mulți ani. Mesajul avea ca obiect comunicarea deciziei de concediere, ca urmare a reorganizării companiei, care, potrivit celor stipulate în cuprinsul acesteia, intra în vigoare la expirarea unui termen de 30 de zile de la încetarea concediului său. George lucra de aproximativ 20 de ani la această companie și, până la acest eveniment, nu a avut nicio problemă serioasă referitor la stabilitatea locului său de muncă. Nu numai că George a fost ferit de astfel de situații, dar acesta a urcat treptat pe scara profesională, ajungând la nivelul de director de marketing. De câțiva ani, totul îi mergea normal lui George, pe toate planurile – profesional, social și familial –, viața lui putând fi considerată una dezirabilă, întrucât era ordonată și relativ previzibilă. Fiecare membru al familiei sale își cunoștea programul zilnic, săptămânal și chiar lunar. George și familia sa aveau o vacanță de vară, de 30 de zile, în luna august a fiecărui an. În foarte puține cuvinte, putem spune că era vorba despre o familie organizată și armonioasă. Însă, din ziua e-mailului privind concedierea lui George, organizarea și, în special, armonia din familia acestuia s-au stricat, întrucât a doua zi s-au întors toți acasă, întrerupându-și concediul, deoarece,

nemaiputându-se baza pe veniturile obținute de George, era absolut necesară o reconfigurare a cheltuielilor, cel puțin până la momentul găsirii unei noi slujbe de către acesta. Din păcate, la întoarcerea din concediu, confirmându-se butada că *necazurile se țin lanț*, familia lui George a fost implicată într-un eveniment rutier, în urma căruia toți cei patru membri au suferit diverse vătămări corporale. Și, de parcă nu era deja destul ce s-a întâmplat, din nefericire, în timp ce era spitalizată, fiind victima unei erori medicale, soția lui George a murit în spital. Și așa a apărut dezordinea sau haosul în familia acestuia.

Această poveste are aptitudinea de a fi grăitoare în ceea ce privește modalitatea în care poate apărea și în care se poate manifesta haosul în viața noastră.

Viața omului este o alternanță între două stări extreme, respectiv între haos și armonie, cu mai multe stadii intermediare. Prin **haos (dezordine)**, în sensul figurat utilizat mai sus, vom înțelege o stare de dezordine mare, lipsă de organizare sau lipsă de orânduială¹.

Termenul **armonie (ordine)** este polisemantic, dar aici va fi luat în considerare numai în accepțiunea antonimică haosului, adică starea de organizare sau de ordine ori, cu alte cuvinte, succe-

¹ În sensul propriu, haosul este starea primitivă de neorganizare în care, după cum se presupune, s-ar fi aflat materia înainte de apariția universului cunoscut de om. În contextul acestui subiect, am în vedere a doua semnificație a haosului, respectiv de stare de dezordine.